

Yks, kaks toimimaan! -materiaalin johdanto ja yleinen osio

Tämä on Kehittämiskeskus Opinkirjon tuottaman *Yks, kaks toimimaan!* -materiaalin PDF-kirjaston tiedosto.

Linkki sähköiseen materiaaliin ja kaikki tukiaineistot osoitteessa www.opinkirjo.fi/ykskakstoimimaan

Sisällysluettelo

Materiaalin taustaa – Keltainen alue

1. Yks, kaks toimimaan!
2. Käyttöohjeet
3. Vahvistetaan osallisuutta!
 - Oma-aloitteisuus on toimijuuden kivijalka
 - Kriittisyys on yhteiskunnallisen ajattelun kulmakivi
 - Vastuuntuntoisuus on kestävän nykyisyyden ja tulevaisuuden perusta

Pedagogisia työkaluja – Sininen alue

4. Työtapa
5. Verkostoista voimaa – helppoja yhteistyön tapoja
6. Askeleita arviointiin

Tehtäväpaketit – Vihreä alue

7. Yhteiskunnalliset teemat peruskoulun 4.-6. luokilla
 - Kaikki tehtävät:
 - YHTEINEN HYVINVOINTI
 - * Minäkuva
 - Mikä on tärkeää -tehtäväpaketti
 - Arjen aktiivisuutta -tehtäväpaketti
 - * Ryhmässä toimiminen
 - Pop-up-työpajat -tehtäväpaketti
 - Yhteiset säännöt -tehtäväpaketti
 - * Ihmisoikeudet
 - Lasten oikeudet tutuiksi -tehtäväpaketti
 - Yhdenvertaisuus –tehtäväpaketti
 - Tasa-arvo-tehtäväpaketti
 - VAIKUTTAMINEN
 - * Toimijuus
 - Järjestöt tutuiksi -tehtäväpaketti
 - Miten vaikuttaa -tehtäväpaketti
 - Vaikutetaan yhdessä -tehtäväpaketti
 - * Päätöksenteko
 - Oppilaskunta-tehtäväpaketti
 - Kotikunnan ja kunnantalon toiminta -tehtäväpaketti
 - Julkiset palvelut kotikunnassa -tehtäväpaketti
 - KESTÄVÄ TULEVAISUUS
 - * Työelämä
 - Työ tutuksi -tehtäväpaketti

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN

- Lähiympäristön yrittäjyys -tehtäväpaketti
- Uudet yritysideoita -tehtäväpaketti
- * Kuluttaminen
- Ruoka ja kuluttaminen -tehtäväpaketti
- Mainokset-tehtäväpaketti
- Miten vähällä selviää -tehtäväpaketti
- * Ympäristö
- Tutkitaan lähiympäristöä -tehtäväpaketti
- Luonnonsuojelu-tehtäväpaketti
- Eliön arvo -tehtäväpaketti

1. Yks, kaks toimimaan!

Vaikuttamisen ja osallistumisen kulttuuri ei synny hetkessä: siihen on kasvettava ja se on koettava osaksi omaa elämää. Lasten on saatava kokemuksia vaikuttamisesta ja aikuisten on tehtävä tästä vaikuttamisesta aitoa. Aikuisten on myös näytettävä esimerkkiä ja toisaalta luotettava lasten osaamiseen. Yks, kaks toimimaan! -materiaalin avulla haluamme antaa työkaluja opettajille lasten vaikuttamisen ja osallisuuden lisäämiseksi.

Haluamme, että materiaalista tulee monikäyttöinen ja ajassa muuttuva. Tätä ei olisi voitu tehdä ilman kentällä toimivien opettajien arvokasta kommentointia ja testausapua – KIITOS!

Työryhmä ja kirjoittajat: Tiina Rytkölä, Tiina Karhuvirta, Merike Kesler, Marjo Kenttälä, Riikka Kuusisto-Kajander, Najat Ouakrim-Soivio

Toimitus: Merike Kesler

Kuvitus ja visuaalinen toteutus: Marja Suuronen ja Ilove Creative Oy

Tekninen suunnittelu ja toteutus: Esa Heiskanen, Applari Oy ja Tania Tuomisalo, Opinkirjo

Tuottaja: Kehittämiskeskus Opinkirjo

2014

Materiaalin PDF-kirjaston sijainti www.opinkirjo.fi/ykskakstoimimaan

2. Käyttöohjeet

Tämä on valmis maksuton materiaalipaketti pääasiassa peruskoulun 4.–6. luokkien opettajille. Materiaalin tavoitteena on tukea yhteiskunnallisten teemojen käsittelyä. Siinä on valmiita kokonaisuuksia, joissa on huomioitu lapsilähtöisyys ja innostavat työtavat.

Materiaalissa on teoreettisia alustuksia ja konkreettisia tehtäviä. Koko materiaali ja lisäaineistot löytyvät myös perinteisessä muodossa PDF-kirjastosta www.opinkirjo.fi/ykskakstoimimaan. Tehtävät on koottu tehtäväpaketteihin, jotka koostuvat kolmesta erillisestä tehtävästä.

Tehtäväpaketin voi suorittaa askel kerrallaan tai valita vain tietyt itseään kiinnostavat tehtävät:

Askel I: oman luokan tehtävä

Askel II: kouluyhteisössä toteutettava tehtävä

Askel III: koulun ulkopuolisten kumppaneiden kanssa toteutettava tehtävä

Lisätietoja materiaalista

Merike Kesler

merike.kesler[at]opinkirjo.fi tai opinkirjo[at]opinkirjo.fi

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN

Materiaalin palautelomake sivulla www.opinkirjo.fi/ykskakstoimimaan

YKS, KAKS TOIMIMAAN! PÄHKINÄNKUORESSA

- * Antaa tietoa yhteiskunnallisista teemoista ja siitä, miksi niitä on tärkeää opettaa peruskoulun 4.–6. luokilla.
- * Tuottaa ideoita jatkuvaan kannustavaan arviointiin, yhteisopettajuuteen, eri asiantuntijuuden ja koulun ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden hyödyntämiseen.
- * Sopii osaksi eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien opettamista.
- * Ottaa huomioon uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet – siinä on ideoita uuteen yhteiskuntaopin oppiaineeseen ja eheyttäviin oppimiskokonaisuuksiin.

Materiaali tukee hyvin myös 2016 käyttöön tulevan opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamisen tarpeita, erityisesti monilukutaidon, työelämätaitojen ja yrittäjyyden sekä osallistumisen, vaikuttamisen ja kestävän tulevaisuuden rakentamisen tavoitteita.

VISUAALINEN MAAILMA

Maailmassa liikutaan polkuja pitkin. Polut on jaettu värien mukaan kulkemaan keltaisella, sinisellä ja vihreällä alueella. Keltaiselle alueelle on koottu tietoa materiaalin taustasta ja tukimateriaalia. Sinisen alueen polku antaa lisätietoa pedagogista työkaluista. Vihreälle alueelle on koottu kaikki tehtävät. Suositeltavaa on, että lukija tutustuu ensin koko materiaaliin ja näkee, miten se toimii teknisesti.

Jokaisen kuvaruudun alalaidassa on polku, josta näkee missä lukija kulloinkin on. Kuvaruuduissa olevat linkit toimivat parhaiten, kun esitys ei ole koko näytöllä. Samoin silloin on helppo hakea itseään kiinnostava kuvaruutu vetämällä hiirellä ympyränmuotoista osoitinta. Klikkaamalla näytön oikeassa laidassa olevaa talon kuvaa pääset aina yleisnäkymään ja siitä voit valita haluamaasi kohdan ja klikata sitä.

3. Vahvistetaan osallisuutta

Tämän opetusmateriaalin avulla opettajat ja opettajaksi opiskelevat voivat virittäytyä yhteiskunnallisten teemojen äärelle. Tavoite on, että teoreettiset alustukset ja tehtäväkokonaisuudet antavat rohkeutta ja innostusta teemojen käsittelyyn oppilasryhmien kanssa oppiaineesta riippumatta.

Maksuton materiaali soveltuu parhaiten 4.–6.-luokkalaisten opettajille ja sitä voi käyttää eri oppiaineissa ja aihekokonaisuuksissa. Se on tehty nykyisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS 2004) tavoitteiden mukaan ja siinä on huomioitu myös jo tulevia opetussuunnitelmia ohjaava tuntijakopäätös sekä eri vaiheissa julkitulleet luonnostekstit.

MATERIAALIN TAVOITTEET

Materiaalipaketin tavoitteena on antaa työkaluja pääasiassa peruskoulun 4.–6.-luokkalaisten yhteiskunnalliseen kasvatukseen. Tavoitteena on vahvistaa lasten osallisuutta omaan elämään sekä tarjota tukea koulu- ja lähiympäristössä tapahtuvaan opetukseen. Lähtökohdaksi on valittu lapsen oma kokemusmaailma. Materiaalin sisällöt tulevat lapsen kohtaamasta ja eletystä arjesta.

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN

MATERIAALIN YDINKÄSITTEET

Materiaalin ydinkäsitteitä ovat yhteinen hyvinvointi, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuus. Nämä käsitteet pitävät sisällään demokratian, yhteisöllisyyden, toimijuuden ja vastuullisuuden.

Kansalaisuus ja sen käsite on materiaalin kivijalka: se toimii osallisuuden lähtökohtana ja moottorina myös lapselle. Tulevaisuuden kansalaisen tarvitsemia laaja-alaisia yhteiskunnallisia taitoja – muun muassa oma-aloitteisuutta, kriittisyyttä ja vastuuntuntoisuutta harjoitellaan tämän materiaalin konkreettisten tehtävien avulla. Yhteistoiminnalliset työtavat, monipuoliset toimintaympäristöt sekä koulun sisältä että ulkopuolelta löytyvien kumppaneiden hyödyntäminen elävöittävät ja syventävät taitojen opettelua. Arviointi on saanut materiaalissa keskeisen roolin, koska se liittyy aina suunnitelmalliseen toimintaan.

MATERIAALIN TEHTÄVÄT

Tehtäväpaketteihin koottujen tehtävien avulla oppilaita kannustetaan havainnoimaan, pohtimaan ja tutkimaan yhteiskunnallisia asioita omasta arjesta nousevien kysymysten kautta. Materiaaliin on valittu jokaista lasta koskettavia aiheita – minäkuvan rakentamista, ryhmässä toimimista, ihmisoikeuksien käsittelyä, osallistumista ja vaikuttamista, kuluttamista, työelämään tutustumista ja ympäristöstä huolehtimista.

OMA-ALOITTEISUUS ON TOIMIJUUDEN KIVIJALKKA

Materiaalissa rohkaistaan lapsia yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Tavoitteena on tutustuttaa oppilaita erilaisiin osallistumisen muotoihin ja tapoihin sekä harjoitella näitä erilaisissa ryhmissä. Samalla oppilaalle herää ymmärrys itsestään erilaisten yhteisöjen jäsenenä.

Hän saa valmiuksia omien vahvuuksien löytämiseen ja niiden hyödyntämiseen, rakentavaan vuorovaikutukseen sekä rohkeutta vaikuttaa itselleen ja yhteisesti tärkeäksi koettuihin asioihin.

KRIITTISYYS ON YHTEISKUNNALLISEN AJATTELUN KULMAKIVI

Materiaalissa herätellään lapsia yhteiskunnalliseen ajatteluun. Tavoitteena on luoda oppilaalle perusteita havainnoida erilaisia näkökulmia, päätöksiä ja eri lähteiden tuottamaa tietoa. Kriittisyyttä harjoitellaan erilaisissa arjen tilanteissa ja eri lähteitä sekä medioita hyödyntäen. Samalla oppilas tutustuu yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja saa valmiuksia ymmärtää niiden perustuvan erilaisille arvoille ja vaihtoehdoille, jotka voivat muuttua ihmisten ja tilanteiden muuttuessa. Hän saa valmiuksia omien perusteltujen mielipiteiden esittämiseen, lähdekriittisyyteen ja medialukutaitoon.

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN

VASTUUNTUNTOISUUS ON KESTÄVÄN NYKYISYYDEN JA TULEVAISUUDEN PERUSTA

Materiaalissa ohjataan lapsia yhteiskunnalliseen vastuullisuuteen. Tavoitteena on, että oppilas pääsee harjoittelemaan eettisiä arviointitaitojaan arjen erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Oppilasta ohjataan kestävään tulevaisuusajatteluun. Hänelle syntyy itsestään kuva aktiivisena toimijana. Oma toiminta vaikuttaa oman itsensä lisäksi laajemmin muihin ihmisiin ja esim. ympäristöön.

YKS, KAKS ARVIOIMAAN - ARVIOINTIPALAUTTEEN PERIAATTEET MATERIAALISSA

Materiaalissa esitellään ja annetaan erilaisia työkaluja tehtäväpakettien askeleiden arviointipalautteen antamiseksi. Materiaalissa käytetään arviointipalautte-käsitettä siksi, että oppilaalla ja opettajalla on mahdollisuus reflektoida joko osana tehtäväpakettien tekemistä tai sen jälkeen sitä, mitä askeleiden aikana opittiin ja oivallettiin. Kyse on ennen kaikkea siitä, että oppilas saa palautetta omasta osaamisestaan ja edistymisestään opettajan lisäksi myös toisilta oppilailta. Lisäksi oppilas oppii arvioimaan omaa toimintaansa, edistymistään ja oppimaansa itsearviointin avulla. Jokaisessa osiossa ehdotetut erilaiset arviointitavat liittyvät paitsi työskentelyyn, myös kokonaisuudessa asetettuihin tieto-, taito- ja asennetavoitteisiin. Materiaalia varten laadittu arviointipalautte ei sinänsä liity minkään yksittäisen oppiaineen tavoitteiden arvioimiseen. Jokainen materiaalia käyttävä opettaja voi kuitenkin niin halutessaan katsoa, eri oppiaineiden opetussuunnitelmista niiden oppiaineiden tavoitteita ja hyvän osaamisen kriteereitä, joihin materiaalikokonaisuuden yhteiskunnalliset aiheet liittyvät.

Näitä oppiaineita ovat esimerkiksi yhteiskuntaoppi, historia, terveystieto, elämäntutkimustieto, uskonto, ympäristö ja oppilaanohjaus.

Tehtäväpakettien yhteydessä käytetään erilaisia arviointitapoja, joita jokainen opettaja voi soveltaa ja täydentää kokonaisuuksille asetettujen tavoitteiden suuntaisesti. Tavoitteena on, että arviointipalautetta kerätään ja annetaan mahdollisimman monipuolisesti

Tämän materiaalin avulla:

- * Kehitetään oppilaan itsearviointitaitoja.
- * Tuetaan opettajan monipuolisia arviointitaitoja.
- * Luodaan sekä opettajalle että oppilaalle mahdollisuus antaa ja saada monipuolista palautetta aiheiden käsittelystä.

Pedagogisia työkaluja – Sininen alue

4. Työtapa

Työtapaosiossa on kuvattu tarkemmin muutamia tehtävien yhteydessä sovellettuja työtapoja ja menetelmiä. Huomioitava on, että kuvauksia on muokattu ja kehitetty tähän materiaaliin sopiviksi.

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN

GALLERIAKÄVELY

Galleriakävely on oiva tapa arvioida tuotoksia. Sitä voi käyttää myös väliarvioinnissa ja silloin tarkoituksena on saada kehittämissideoita. Galleriakävely viittaa museoon tai taidenäyttelyyn; siispä työtavan aikana pyritään samanlaiseen ympäristöön. Tuotokset asetetaan näkyviin seinille tai pöydille siten, että lapset voivat rauhassa tutustua jokaiseen työhön.

Jokainen tutustuu tuotoksiin yksin. Töistä ei puhuta kavereiden kanssa eikä niitä arvostella ääneen. Jokainen lapsi antaa jokaisesta tuotoksesta palautetta. Jos tuotoksia on paljon, arvioidaan vain muutama itse valittu tuotos. Palautteen pituudella ei ole väliä, mutta suositaan lyhyitä arvioita, jolloin niitä on helpompaa koota. Opettaja kertoo, millaista palautetta lapselta odotetaan (esim. ”Mikä on ollut kaunista työssä?”, ”Kerro yksi asia, joka puuttuu työstä” tai ”Kerro yksi asia, jossa tekijä on mielestäsi onnistunut erityisesti”). Palautteet voi kirjoittaa paperille (jokaiselle työlle oma paperi) tai esim. post-it lapuille (yksi arvio/yksi tuotos). Kunkin työn tekijä/tekijät kokoavat saamansa arviot ja tekevät niistä tarvittavia johtopäätöksiä.

PROJEKTI

Projektilla on selkeä aloitus, keskivaihe ja lopetus. Projektityölle on ominaista, että se on tehty isommassa tai pienemmässä ryhmässä, se on toteutettu tietyssä määräajassa ja sillä halutaan edistää yhteisön hyvinvointia. Projektityö voi olla myös osa isompaa hanketta tai sillä voi olla ulkopuolinen tilaaja. Projektityössä korostuvat erityisesti aikataulutus ja työnjako.

Projektityön vaiheet:

- * Suunnittelu: asetetaan tavoitteet, suunnitellaan aikataulu ja työnjako, työn toteutus ja mahdollinen raportointi.
- * Valmistelu: haetaan tausta- ja yhteystietoja ja tehdään tärkeimmät materiaalihankinnat.
- * Toteutus: toteutetaan projekti suunnitelmien mukaan. Tässä täytyy muistaa myös työn tallennus: videointi, valokuvaus, päiväkirja, haastattelu tms. jonka avulla projekti raportoidaan.
- * Raportointi: Raportissa kerrotaan, mitä tehtiin ja saavutettiin asetetut tavoitteet.

Projektin vaiheita voi soveltaa myös teemapäivän tai tapahtuman järjestämiseen.

OPPIMISKAHVILA JA YHTEISTOIMINNALLINEN OPPIMINEN

Oppimiskahvila

Oppilaat jakautuvat n. 6 henkilön ryhmiin. Jokaiselle pöytäryhmälle jaetaan iso paperiarkki tai kartonki. Jokaiseen pöytäryhmään valitaan kirjuri, joka ei liiku muun ryhmän mukana, vaan on koko työskentelyn ajan samassa pöytäryhmässä.

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN

Kukin ryhmä saa kysymyksen/ongelman, josta heidän on tarkoitus puhua. Kysymys voidaan sijoittaa/kirjoittaa ison arkin keskelle ja kirjuri tekee sen ympärille muistiinpanoja.

Keskustelua käydään n. 5 min, jonka jälkeen ryhmän jäsenet (paitsi kirjuri) siirtyvät toiseen ryhmään keskustelemaan toisesta aiheesta. Ryhmän jäsenten saavuttua uuteen pöytään kirjuri kertoo lyhyesti, mistä kysymyksestä keskustellaan ja pyytää uutta ryhmää aloittamaan keskustelun samasta aiheesta. Siirtymien määrä riippuu ryhmien määrästä ja oppitunnin kestosta. Tunnin lopusta on hyvä varata aikaa kirjureille tulosten esittelyyn: mikä oli keskusteltava kysymys ja mitä ratkaisuja/asioita tähän on tullut.

Yhteistoiminnallinen oppiminen

Oppilaat työskentelevät pienryhmissä ja jokainen opiskelija osallistuu kahden pienryhmän työhön: toinen on oma kotiryhmä ja toinen tutkimusryhmä. Aluksi kotiryhmän jokainen jäsen osallistuu johonkin tutkimusryhmään, jossa selvitetään jotakin asiaa ja omassa kotiryhmässä kukin jäsen opettaa oppimansa muille kotiryhmän jäsenille.

JULISTEET JA KOLLAASIT

Juliste/posteri

Julisteen/posterin voi tehdä paperille tai sähköisesti. Mitä isompi paperi on käytössä, sitä näyttävämpi ja hienompi julisteesta tulee. Tässä esittelymuodossa korostuu visuaalisuus. Toimiva juliste/posteri on looginen ja järjestetty hyvin, siinä on käytetty värejä ja se on houkutteleva, teksti on helposti luettavissa myös pienen välimatkan takaa; se on suunniteltu siten, että siinä on tilaa sanoille ja kuville eikä siinä ole kirjoitusvirheitä. Myös siisteys on tärkeää: ei repsottavia kulmia, kuvat ja tekstit ovat suorassa linjassa.

Sähköisesti julisteen voi tehdä esim. Power Point -ohjelmalla. Juliste tehdään yhdelle dialle (eli asetuksissa valitaan tyhjä dia, ei aloitusdiata tms.). Microsoft Office:ssa: avataan ppt -esitys -> valitaan Rakenne -> Sivun asetukset -> Muuta korkeus ja leveys (sen mukaan miten iso julisteesta halutaan – esim. A3 tai A0). Lisäksi voidaan valita onko juliste vaak- tai pystysuuntainen. Juliste voidaan tulostaa itse tai viedä tulostettavaksi kirjapainoon. Sen voi myös tallentaa ja tarkastella sitä sähköisesti. Isot julisteet voi tulostaa myös A4-kokoisina ja koota yhteen. Kuvia ja tekstiä voidaan liittää diaan luomalla tekstilaatikoita.

Kollaasi

Kollaasi rakennetaan sanoista, kuvista ja erilaisista materiaaleista paperille, kartongille tai muulle alustalle – riippuen mitä kulloinkin on käytössä. Kollaasin voi tehdä yksin, pareissa tai ryhmissä. Kollaasin avulla esitetään ajatuksia ja/tai mielipiteitä jostain aiheesta (sanasta, teemasta, ongelmasta tms.). Kollaasia täydennetään suullisesti, jolloin tekijän ajatukset kollaasissa tulevat parhaiten esille.

Sähköiseen esittelyyn voi käyttää myös Prezi (www.prezi.com) ja Keynote (www.keynote.com) ohjelmia.

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

AIVORIIHI JA KARTAT

Aivoriihi

Aivoriihessä tuotetaan mahdollisimman paljon aiheeseen liittyviä ajatuksia ja ideoita. Eniten menetelmää käytetään pienryhmissä, mutta se sopii myös parityöskentelyyn tai koko luokan työskentelyyn, jolloin opettaja toimii kirjurina. Seuraavassa vaiheessa aluksi tuotetut ideat ja ajatukset arvioidaan – valitaan aiheeseen suoraan liittyvät ja hylätään epäoleelliset tai ei tarkoitukseen sopimattomat. Seuraavaksi seulotaan toteutuskelpoisin/-mmat.

Käsitekartta, ajatuskartta, miellekartta

Käsitekartassa käsitteet (asioista kertovat lauseet) on kuvattu karttamuotoisesti: asiansanojen välissä on nuolet, joille on kirjoitettu verbit. Nuolen suunta näyttää lukemisen suunnan. Oppilaat voidaan ohjeistaa esim. ”Kerro mitä tiedät politiikasta?”

Ajatuskartta on vapaamuotoisempi kuin käsitekartta. Siinä kootaan johonkin asiaan liittyviä ajatukset karttamuotoon. Sanojen ei tarvitse muodostaa lauseita. Oppilaat voidaan ohjeistaa esim. ”Kerro mitä ajatuksia sana politiikka sinussa herättää?”

Miellekartta on vieläkin vapaamuotoisempi. Miellekarttaan voi kirjoittaa kaikenlaisia mieleen tulevia asioita, eikä niiden tarvitse olla asiayhteydessä käsiteltävään asiaan. Oppilaat voidaan ohjeistaa esim. ”Kerro mitä sinulle tulee mieleen sanasta politiikka?”

Lisätietoja: <http://www.edu.helsinki.fi/malu/kirjasto/lor/index.htm>

VÄITTELY

Oikea väittely voi olla peruskoulun 4.–6. -luokkalaisille vielä suuri haaste, mutta pienimuotoisempina sitä voi harjoitella hyvin. Aina ei myöskään tarvitse löytyä voittajaa vaan tärkeintä on tuoda esille eriäviä ja perusteltuja mielipiteitä. Väittely on yhteistoiminnallinen työtapa, jossa korostuvat looginen ja rationaalinen ajattelu. Väittelyn avulla voidaan kehittää puhe- ja viestintätaitoja, ongelmanratkaisua, loogista ajattelua ja erilaisten johtopäätösten tekemistä. Pienimuotoisessa väittelyssä tarvitaan väittelijöiden lisäksi puheenjohtaja (jakaa puheenvuoroja) ja yleisö (voi kommentoida teemaa).

Väittelyssä on vastakkain vähintään kaksi mielipidettä. Väittelijät perustelevat eri tavoin (tosiasioihin nojautuen) oman kantansa paremmuutta. Väittelijät joko esittävät vastaväitteitä ja niiden perusteluita toistensa kannanottoja vastaan tai pyydetään yleisöä kommentoimaan eri kantoja. Väittelijät eivät pyri vaikuttamaan toistensa asenteisiin, vaan kolmannen osapuolen asenteeseen. Väittely ei ole kiistelyä ja kinaamista.

Lisätietoja: <http://www.edu.helsinki.fi/malu/kirjasto/yto/vaittely/>

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN

HAASTATTELU JA KYSELY

Haastattelu

Menetelmä sopii käytettäväksi silloin, kun halutaan saada vastauksia oppilaita kiinnostaviin ja ajankohtaisiin kysymyksiin. Haastattelukysymykset voi laatia opettaja, opettaja ja oppilaat yhdessä, oppilaat itse tai haastattelu voi olla spontaani eli kysymykset syntyvät haastattelun aikana. Haastattelun etukäteisvalmisteluihin kuuluu mm. haastateltavaan ja hänen alueeseensa tutustumista. Haastattelusta sovitaan etukäteen ja mietitään myös miten ja missä se julkaistaan. On pyydettävä julkaisulupa ja hyvän tavan mukaan julkaistava materiaali lähetetään haastattelevalle vielä nähtäväksi ennen julkaisua.

Gallupit ja kyselyt

Mielipidekysely eli gallup on yleensä pienimuotoisempi ja siinä kysytään yleensä mielipidettä yhteen tai kahteen asiaan. Kyselyjen tekeminen on vaativa ja siksi näitä on hyvä harjoitella. Kyselyjen avulla saadaan ajankohtaista tietoa kiinnostaviin kysymyksiin. Kyselyihin ja gallupeihin osallistutaan yleensä anonyymisti ja tulokset esitetään prosenteissa. Kyselyt voi rakentaa niin, että kysymyksiin on annettu vastausvaihtoehtoja, joista vastaaja valitsee sopivimman tai vastaus kirjoitetaan omin sanoin. Vaikka kyselyissä ei kysytä vastaajan nimeä, silti joitakin taustatietoja on hyvä kysyä, kuten ikää, sukupuolta, asuinpaikkaa tms.

KUVA-ASSOSIAATIOT

Kuvia ja valokuvia voi käyttää monipuolisesti opetuksen elävöittämiseen ja kuvat on myös oiva tapa herätellä mielikuvitusta.

Kaukaiset ajatusmallit -menetelmä

Menetelmässä käytetään kuvia/valokuvia ideoinnin apuna. Tehtävä onnistuu parhaiten pienryhmissä tai parityönä. Tarvitaan kehitettäviä kohteita (kuvina tai sanoina) ja kuvia, jotka toimivat kaukaisina ajatusmalleina (voivat olla valokuvia tai muita kuvia, jotka ovat mahdollisimman erilaisia kuin kehiteltävät kohteet).

Edetään seuraavasti:

- jokainen ryhmä saa yhden kehitettävän kohteen (esim. uusi leikki välitunnille)
- jokainen ryhmä saa lisäksi kuvan, joka toimii kaukaisena ajatusmallina (esim. valokuva punaisesta ruususta)
- kootaan kaukaisen ajatusmallin kuvasta viisi ominaisuutta (esim. punainen, piikikäs, kaunis, vihreä, kallis)
- keksitään ominaisuuksien perusteella viisi hullunhauskaa sovellusta (punainen peli, piikikäs peli, kaunis peli, vihreä peli, kallis peli)
- kehitetään yksi mahdollinen ja toimiva ratkaisu (välituntipeli, jossa joukkueet muodostetaan värien perusteella; joukkueiden on kerättävä tippuneita lehtiä tai neulasia, pikkukiviä tms. – kumpi joukkue saa ensin sata täyteen)
- esitellään ratkaisut

Lisätietoja: <http://www.edu.helsinki.fi/malu/kirjasto/lor/index.htm>

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

DRAAMA

Draaman avulla voidaan mallintaa oikeita tai kuvitteellisia tilanteita: haastatteluja, toisen kohtaamista, kohteliaisuuden taitoja tms. Toisen hahmon rooliin eläytyminen auttaa ymmärtämään roolihahmoa tai toisaalta voidaan havaita väärinkäsityksiä ja -ymmärryksiä. Asian kertominen roolissa voi olla joillekin helpompaa kuin omana itsenä jonkun mielipiteen tai asian sanominen. Opettajan tehtäviin kuuluu ohjata draaman kulkua ja lopettaa draama esim. palautekyselyn avulla, jotta oppilaat pääsevät pois esittämästään roolista.

SARJAKUVA JA SEINÄSARJAKUVA

Sarjakuva on suosittu tapa ilmaista asioita lyhyesti ja napakasti. Sarjakuva etenee nimensä mukaisesti sarjassa eli esityksessä on alku, keskiosa ja loppuhuipentuma. Sarjakuvassa yhdistetään kuvaa ja tekstiä, mutta se voi olla myös pelkkää kuvaa tai tekstiä. Sarjakuvassa käytetään myös hyväksi mielikuvia.

Seinäsarjakuvan teko

Seinäsarjakuva on perinteisen sarjakuvan isompi versio, joka esitellään julisteena. Sarjakuva tuotetaan yhteistyönä siten, että tuotetaan sarjakuvalle yhteinen tarinan käsikirjoitus jostakin annetusta tai itse kehittämästä teemasta. Usein seinäsarjakuva tuotetaan valmispohjille. Sarjakuvista voi koota näyttelyn tai niitä voi käyttää viestintävälineenä oppilaskunnan hallitukselle, koulun rehtorille, johtokunnalle, vanhempainyhdistykselle jne.

Lisätietoja <http://www.worldcomics.fi/files/8013/5573/5305/finnish-wallposter-manual.pdf>

5. Verkostoista voimaa – helppoja yhteistyön tapoja

Materiaalin tavoitteena on antaa opettajalle helposti toteutettavia ideoita erilaisen asiantuntijuuden hyödyntämiseen. Jokaisessa tehtäväpaketissa on tehtävät, joissa innostetaan yhteistyöhön koulun sisältä ja ulkopuolelta löytyvien yhteistyökumppaneiden kanssa.

Tavoitteena on:

- ohjata tehtävien avulla oppilasta näkemään itsensä jäsenenä ja toimijana erilaisissa lähiyhteisöissä, kuten koulussa, harrastusjärjestöissä ja kunnassa
- saada tukea yhteisopettajuuteen sekä tarjota tietoja ja taitoja verkostoyhteistyöhön
- kannustaa toimimaan luokkahuoneen ulkopuolella, niin koulussa kuin lähiympäristössä

Yhteistyön perustana on avoimuus, luottamus ja kunnioitus. Aina täytyy muistaa, että erityisesti koulun ulkopuolisilla tahoilla ei ole samanlaista pedagogista osaamista kuin opettajilla. Siksi on varmistettava, että oppilaat saavat osallistua omaa ikätasoa vastaavaan toimintaan ohjeistamalla yhteistyökumppanit hyvin. Viestinnän selkeys ja riittävyys on varmistettava. Yhteistyö tehdään lähes aina vapaaehtoisvoimin, joten osapuolia kunnioittava käytös takaa hyvän mielen. Tavallista on, että ennen vierailua viestitellään paljon, mutta vierailun jälkeen yhteistyötahoa ei enää muisteta. Yhteistyökumppani ilahtuu suuresti, jos hänelle lähetetään vielä kiitosviesti ja kerrotaan, mitä hienoja asioita oppilaat ovat nostaneet esille vierailun jälkeen luokassa. Samalla voidaan sopia mahdollisesta jatkoyhteistyöstä.

Verkostoja käsittelevän tekstin pidempi versio (pdf) lähdeluetteloinen on luettavissa www.opinkirjo.fi/ykskakstoimimaan

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN

YHTEISTYÖKUMPPANIT KOULUN SISÄLLÄ

- Opetushenkilökunta
- Oppilaskunta ja sen hallitus
- Keittäjät ja siistijät
- Huoltajat ja vanhemmat
- Rehtori
- Muu henkilökunta

KOULUN ULKOPUOLISIA YHTEISTYÖKUMPPANEITA

- Lähikauppa
- Järjestöt, seurat ja yhdistykset
- Paikallinen työelämä, yritykset ja julkinen sektori
- Kirjasto, museo ym.
- Muut oppilaitokset, päiväkodit ym.

YHTEISOPETTAJUUS

Opettajien ja oppiaineiden väliseen yhteistyöhön kiinnitetään entistä enemmän huomiota. Itsenäinen työ ja oma luokka oppimisympäristönä eivät kuitenkaan aina suosi opetustyön jakamista toisen kollegan tai kollegojen kanssa. Yhteisopettajuus vaatii luottamuksen rakentamista. Omien kokemusten jakaminen, kollegalta oppiminen, kollegan arvioiminen ja itse arvioiduksi tuleminen ovat jokaiselle opettajalle arvokkaita asioita. Opettaja suunnittelee paljon ja tämän työn voi tehdä yhdessä. Erityisen tärkeäksi kollegan kanssa yhteistyö nousee, kun kokeillaan uusia asioita. Luottamus, omien ajatusten jakaminen, käytänteiden kyseenalaistaminen ja sitoutuminen yhteisiin asioihin vahvistuvat yhteistyössä. Tiiviin yhteistyön synnyttyä myös oppilaat saavat kokemuksen yhteistyöstä ja oppivat arvostamaan asiantuntijavuorovaikutusta. Esimerkkejä käytännön yhteistyöstä: yhteinen suunnittelu, suunnitelmien jakaminen, suunnitelmien vaihtaminen ja palautteen antaminen toisen suunnitelmista, vuorotellen apuopettajana toimiminen toisen luokassa, arvioinnin jakaminen – kuitenkin aina jakamattoman vastuun muistaminen.

6. Askeleita arviointiin

Yhteiskunnalliset teemat, kuten ihmisoikeudet tai hyvinvointi, käsittävät tietojen lisäksi myös erilaisia taitoja, toimintaa ja asenteita, joita voidaan arvioida. Sitä, kuinka oppilas on oppinut hallitsemaan ja soveltamaan yhteiskunnallisten teemojen käsittelemiä tietoja, taitoja ja asenteita on hyvä lähestyä tavoitteiden kautta. Arvioitavat tavoitteet voidaan jakaa esim. seuraavalla tavalla:

- Yhteisössä toimimisen taitojen omaksuminen: arviointi ja palautteen antaminen kohdistuu siihen, miten oppilas on omaksunut yhteisössä toimimisen periaatteita ja taitoja ja osaako hän soveltaa niitä toimiessaan lähiyhteisönsä jäsenenä.
- Yhteiskunnallisten tietojen ja taitojen hankkiminen ja niiden soveltaminen: arvioidaan ja annetaan palautetta suhteessa siihen, osaako oppilas muodostaa perusteltuja mielipiteitään, esittää niitä muille ja käydä muiden kanssa rakentavasti keskustelua, vaikka toisten mielipiteet olisivat erilaisia.

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN

- Yhteiskunnallisten arvojen, ilmiöiden ja intressien ymmärtäminen: arvioidaan esim. sitä, ymmärtääkö oppilas, että yhteiskunnalliseen tietoon liittyy erilaisia arvoja, ja yhteiskunnallinen tieto muodostuu ihmisten erilaisista arvoista, näkökulmista ja intresseistä.
- Arvot ja asenteet: palautteen antaminen kohdistuu siihen, miten oppilas kykenee arvioimaan eettisesti erilaisia inhimillisiä, yhteiskunnallisia ja taloudellisia kysymyksiä.

Teksti tarkastelee arviointia perusopetuksen näkökulmista. Tekstin pidempi ja teoreettisempi versio (pdf) lähdeluetteloinen on luettavissa www.opinkirjo.fi/ykskakstoimimaan

ARVIOINNIN MONIPUOLISUUS

Oppilaan arvioinnilla on kaksi keskeistä tehtävää: 1) Antaa oppilaalle palautetta hänen oppimisestaan ja osaamisestaan sekä 2) kannustaa ja ohjata oppilasta, auttaa oppilasta asettamaan itselleen uusia tavoitteita sekä kehittämään oppilaan itsearviointitaitoja.

Monipuolisen arvioinnin avulla pyritään oppilaille antamaan monia mahdollisuuksia ja erilaisia tapoja osoittaa osaamistaan. Se, mitä harjoitellaan tai opetellaan määrittää, mikä arviointitapa tuntuu kulloinkin luontevimmalta. Esimerkkejä erilaisista arviointitavoista:

- yksilöllisesti
- pienryhmissä
- kirjallisesti
- suullisesti
- portfolioilla
- toiminnallisesti

ARVIOINNIN TAVOITTEET

Oppilaan arvioinnissa pyritään erottamaan toisistaan osaamisen ja edistymisen arviointi, joista annettava arviointipalautte on erilainen. Osaamista arvioidaan numerolla tai kirjaimella ja edistymistä arvioidaan usein sanallisella palautteella. Tässä materiaalissa arviointipalautteen tehtävänä on antaa palautetta oppilaalle siitä, kuinka hän on suoriutunut suhteessa yhdessä asetettuihin tavoitteisiin.

Arviointi ja siihen kuuluva palautteen antaminen eivät ole mikään tekninen suoritus, vaan se on kiinteästi yhteydessä oppimiskäsitykseen, opetussuunnitelmiin sekä koulujen toimintaympäristöön. Arvioinnin tulee aina kiinnittyä asetettuihin tavoitteisiin. Arvioinnilla ja palautteen antamisella vaikutetaan esimerkiksi seuraavien tavoitteiden asettamiseen ja tapoihin oppia.

Opettajan olisi hyvä pohtia oppilaiden kanssa sitä,

- Miksi arviointipalautetta annetaan?
- Mitä arviointipalautteessa on arvioitu?
- Miten arviointipalautetta annetaan?
- Mihin tarkoitukseen arviointipalautetta käytetään?

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

ARVIOINNIN TEHTÄVÄT

Arviointi ja palautteen antaminen ovat mukana kaikissa oppimisen ja opettamisen vaiheissa. Arviointipalautteen avulla pyritään tukemaan oppilasta, edistämään hänen oppimistaan ja kannustamaan häntä niissä asioissa, jotka vaativat vielä harjoittelua. Arviointipalautteen tulisi kuvata realistisesti, mutta kannustavasti oppilaan saavuttamia tietoja, taitoja ja edistymistä.

Arvioinnilla muun muassa:

- todetaan
- motivoidaan
- ohjataan
- ennustetaan

Opintojen aikaisella arvioinnilla pyritään:

- tukemaan oppilaan oppimisprosessia
- kannustamaan ja motivoimaan oppilasta
- antamaan opettajalle ja huoltajille palautetta siitä, miten oppilas on eri tietoja ja taitoja omaksunut

Tehtäväpaketit – Vihreä alue

7. Yhteiskunnalliset teemat peruskoulun 4.-6. luokilla Yks, kaks toimimaan! - materiaalissa

Yhteiskunnalliset asiat koskettavat oppilaita, monet kunnassa tehdyt päätökset vaikuttavat suoraan lapsiin ja nuoriin. On siis tärkeää antaa lapsille heidän kannaltaan relevantteja tietoja yhteiskunnasta. Tiedonsaanti pelkästään ei riitä. Yhteiskunnallisten asioiden taustalla ovat aina myös arvot ja asenteet.

Arvokeskustelukaan ei riitä, sillä yhteiskunnalliset asiat vaativat myös toimintaa. Ilman taitoja ei voi toimia. Koulut ovat mitä oivallisempia paikkoja osallistumisen harjoitteluun. Lapset ja nuoret tarvitsevat innostavia esimerkkejä.

Yhteiskunnalliset asiat saatetaan mieltää alakoululaiselle vaikeiksi ja vieraisiksi. Kuitenkin esim. kuntalain mukaan lapsia ja nuoria on kuunneltava heitä koskevassa päätöksenteossa. Nuorisovaltuustojen ja oppilaskuntien toimintaa on vahvistettu. Yhtä kaikki, yhteiskuntaan osallistuminen vaatii tietojen lisäksi taitoja ja oikeaa asennetta. Alakoulussa yhteiskunnallisten asioiden käsittely tulisi suunnata taitoihin ja toimintaan. Aiheet sidotaan osaksi lapsen arkea, hänen kokemusmaailmaa ja lähiympäristöä.

Teksti tarkastelee yhteiskunnallisia teemoja vain tiivistetysti. Tekstin pidempi ja teoreettisempi versio (pdf) lähdeluetteloinen on luettavissa www.opinkirjo.fi/ykskakstoimimaan

YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Teoreettisina lähtökohtina yhteiskunnallisten teemojen käsittelyyn toimivat yhteiskuntatieteet, kansalaiskasvatuksen erilaiset suuntaukset (mm. osallisuus- ja demokratiakasvatus) ja yhteiskuntatiedon oppiaineen didaktiikka.

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN

Nämä kaikki nojaavat kansalaisuuden määrittelyyn ja siihen liittyvään tematiikkaan. Lähtökohtana voidaan pitää kansalaisuuden laaja-alaista näkemystä: kansalaisuus toteutuu toimintana yhteiskunnassa.

Kansalaiskasvatus, mutta myös yhteiskuntatieteet ja yhteiskuntatiedollinen kasvatus ovat yksilön (kansalaisen) yhteiskunnallisiin toimintavalmiuksiin keskittyvää toimintaa, joka pitää sisällään yhteiskunnan kaikki tasot: poliittisen, sosiaalisen ja taloudellisen.

MATERIAALIN RAJAUKSET

Tässä materiaalissa yhteiskunnallisia teemoja lähestytään teoreettisissa lähtökohdissa lueteltujen tasojen kautta. Näiden tasojen operationalisoinnissa peruskoulun luokille 4.–6. on tehty valintoja, jotta lapsilähtöisyys säilyisi.

Rajauksia on seuraavasti:

- keskitytään mikrotasoon, oppilaan lähiympäristöön ja paikalliseen ulottuvuuteen. **Makro- ja globaalitaso rajautuvat pois.**
- keskitytään oikeisiin yhteiskunnallisiin teemoihin, kuten osallistumiseen ja vaikuttamiseen lähiyhteisössä, kuluttamiseen ja työntekoon.
- Keskiössä ovat päämäärätietoinen yhdessä toimiminen. **Kokemus aidosta vaikuttamismahdollisuudesta syntyy, kun ymmärretään miksi tehdään, ja pyritään oikeasti saavuttamaan jotakin.**

TEHTÄVÄPAKETTIEEN RAKENNE

Materiaalissa kaikki tehtävät on koottu 22 tehtäväpakettiin, jotka avaavat valittuja yhteiskunnallisia teemoja. Teemat ovat:

- yhteinen hyvinvointi
- vaikuttaminen
- kestävä tulevaisuus

Tehtävissä voi edetä teeman sisällä järjestyksessä askel kerrallaan tai valita vain yhden askeleen, koska kaikki tehtävät ovat myös erillisiä itsenäisiä kokonaisuuksia.

- Askel I: oman luokan tehtävä
- Askel II: koulu yhteisössä toteutettava tehtävä
- Askel III: koulun ulkopuolisten kumppaneiden kanssa toteutettava tehtävä

Kaikissa tehtäväpaketeissa on ehdotettu valmiiksi, mihin oppiaineisiin tai aihekokonaisuuksiin ne sopivat. Tehtävissä on selkeästi määritelty tavoitteet ja annettu ideoita arviointiin. Vaikka tehtäväpaketit ovat valmiita kokonaisuuksia, opettaja voi yhdistellä tai soveltaa niitä parhaaksi katsomallaan tavalla.

**YKS, KAKS
TOIMIMAAN!**

TYÖKALUJA YHTEISKUNNALLISTEN TEEMOJEN OPETTAMISEEN